

Bruksela, 12 stycznia 2023 r.
(OR. en)

5211/23

SOC 12
ANTIDISCRIM 5
GENDER 5
JAI 21
FREMP 3
COHOM 7
EDUC 9

PISMO PRZEWODNIE

Od:	Sekretarz generalna Komisji Europejskiej (podpisała dyrektor Martine DEPREZ)
Data otrzymania:	9 stycznia 2023 r.
Do:	Thérèse BLANCHET, sekretarz generalna Rady Unii Europejskiej
Nr dok. Kom.:	COM(2023) 7 final
Dotyczy:	KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Sprawozdanie z oceny krajowych strategicznych ram państw członkowskich dotyczących Romów

---

Delegacje otrzymują w załączeniu dokument COM(2023) 7 final.

Załącznik: COM(2023) 7 final

KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 9.1.2023 r.
COM(2023) 7 final

**KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

**Sprawozdanie z oceny krajowych strategicznych ram państw członkowskich
dotyczących Romów**

{SWD(2023) 3 final}

WPROWADZENIE

W ramach ogólnego priorytetu politycznego, jakim jest dążenie do Unii równości, 7 października 2020 r. Komisja przyjęła nowe unijne ramy strategiczne na rzecz równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów¹ (unijne ramy strategiczne dotyczące Romów). W oparciu o ocenę poprzednich unijnych ram strategicznych dotyczących Romów na lata 2011–2020² w nowych unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów podkreślono potrzebę zwiększenia zaangażowania na szczeblu unijnym i krajowym na podstawie zmiany paradygmatu z integracji społeczno-gospodarczej na bardziej kompleksowe podejście do promowania równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów. Państwa członkowskie zatwierdziły to podejście, przyjmując jednogłośnie 12 marca 2021 r. zalecenie Rady w sprawie równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów³.

W unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów skoncentrowano się na zwalczaniu antycyganizmu i dyskryminacji, jednocześnie uwzględniając różnorodność społeczności romskiej i potrzebę podejścia intersekcyjnego w odniesieniu do możliwego współwystępowania dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne z innymi cechami, takimi jak bycie kobietą, osobą starszą lub młodą, dzieckiem, osobą LGBTIQ, osobą z niepełnosprawnością, osobą przemieszczającą się w obrębie UE, obywatelem państwa trzeciego lub bezpaństwowcem. W ramach tych promuje się również udział Romów przez wzmocnienie ich pozycji, współpracę i zaufanie oraz angażowanie ich we wszystkie procesy kształtowania polityki i procesy decyzyjne, które ich dotyczą. Określono w nich siedem wspólnych unijnych celów i po raz pierwszy zaproponowano założenia na szczeblu UE na 2030 r., aby zapewnić minimalny postęp. Wspomniane siedem celów dotyczy horyzontalnych obszarów równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału oraz sektorowych obszarów edukacji, zatrudnienia, opieki zdrowotnej i mieszkalnictwa. Aby wesprzeć skuteczne monitorowanie postępów, w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów zaproponowano również zastosowanie zestawu wskaźników dla państw członkowskich⁴.

W opracowanych podczas kryzysu związanego z COVID-19 unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów uwzględniono nieproporcjonalny wpływ pandemii na społeczność romską, przedstawiając wytyczne mające zapewnić skuteczniejsze działanie w obliczu wyzwań, zwiększyć włączenie cyfrowe i zapewnić sprawiedliwość ekologiczną.

Osiągnięcie celów określonych w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów wymaga zarówno działań unijnych, jak i krajowych, przy czym główne kompetencje posiadają państwa członkowskie. Dlatego też w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów oraz w zaleceniu Rady wezwano państwa członkowskie do opracowania do września

---

¹ [COM\(2020\) 620](#) – *unijne ramy strategiczne na rzecz równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów*.

² Sprawozdanie z oceny Unijnych ram dotyczących krajowych strategii integracji Romów do 2020 r., COM(2018) 785 final.

³ Zalecenie Rady z dnia 12 marca 2021 r. w sprawie równouprawnienia, włączenia i partycypacji Romów 2021/C 93/01 [Zalecenie Rady z dnia 12 marca 2021 r. w sprawie równouprawnienia, włączenia i partycypacji Romów 2021/C 93/01](#).

⁴ Opracowanego przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) we współpracy z krajowymi punktami kontaktowymi ds. integracji Romów, krajowymi urzędami statystycznymi i Komisją.

2021 r. krajowych ram strategicznych⁵ i udostępnienia ich Komisji. Biorąc pod uwagę różnorodność sytuacji w państwach członkowskich, oczekiwano, że krajowe strategiczne ramy dotyczące Romów (KSRR) zostaną opracowane zgodnie ze wspólnym, ale zróżnicowanym podejściem. Komisja zwróciła się do wszystkich państw członkowskich o uwzględnienie szeregu wspólnych elementów i minimalnych zobowiązań, ewentualnie uzupełnionych dodatkowymi zobowiązaniami w zależności od konkretnych kontekstów krajowych, a w przypadku państw członkowskich o licznej społeczności romskiej (tj. powyżej 1 % ludności⁶) – o uwzględnienie bardziej ambitnych zobowiązań.

Uzupełniając unijne ramy strategiczne dotyczące Romów, w zaleceniu Rady określono środki służące osiągnięciu postępów w realizacji siedmiu wspólnych celów, w zależności od zasadności ich stosowania w kontekście krajowym. Podkreślono w nim również znaczenie wprowadzenia rzetelnych mechanizmów monitorowania oraz pełnego i optymalnego wykorzystania zarówno funduszy unijnych, jak i krajowych.

W niniejszym komunikacie podsumowano krajowe strategiczne ramy dotyczące Romów, oceniono zobowiązania podjęte przez państwa członkowskie oraz zapewniono wytyczne w przypadku potrzeby dokonania jakichkolwiek usprawnień. Komunikatowi towarzyszy dwuczęściowy dokument roboczy służb Komisji, który obejmuje arkusze informacyjne dotyczące poszczególnych państw podsumowujące analizę krajowych strategii przyjętych przez poszczególne państwa członkowskie, a także przez kilka krajów kandydujących do UE i potencjalnych kandydatów uczestniczących w procesie poznańskim⁷. W przypadku każdego państwa członkowskiego w arkuszach informacyjnych oceniono, w jakim stopniu główne proponowane środki odpowiadają celom określonym w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów oraz w zaleceniu Rady, podkreślając obszary wymagające poprawy i przykłady obiecujących praktyk. W drugiej części dokumentu roboczego służb Komisji, dotyczącej krajów kandydujących do UE i potencjalnych krajów kandydujących, zastosowano to samo podejście. Pierwsza część dokumentu roboczego służb Komisji zawiera tabelę opracowaną przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) dotyczącą celów wyznaczonych przez poszczególne państwa członkowskie oraz streszczenie ustaleń zawartych w opracowanych w ramach inicjatywy Roma Civil Monitor⁸ sprawozdaniach z oceny poszczególnych państw.

1. OGÓLNA OCENA KRAJOWYCH STRATEGICZNYCH RAM DOTYCZĄCYCH ROMÓW

---

⁵ Krajowe strategiczne ramy dotyczące Romów oznaczają krajowe strategie dotyczące Romów lub zintegrowane krajowe zestawy środków politycznych dotyczących szerszego kontekstu społeczno-gospodarczego, które mają znaczenie dla równouprawnienia, włączenia i partycypacji Romów.

⁶ Bułgaria, Czechy, Grecja, Hiszpania, Rumunia, Słowacja i Węgry.

⁷ Albania, Bośnia i Hercegowina, Macedonia Północna, Czarnogóra, Serbia i Kosowo (użycie tej nazwy nie wpływa na stanowiska w sprawie statusu Kosowa i jest zgodne z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1244/1999 oraz z opinią Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Deklaracji niepodległości Kosowa), które w ramach procesu poznańskiego zgodziły się na przekształcenie swoich krajowych strategicznych ram lub planów działania dotyczących Romów w krajowe strategiczne ramy lub plany działania dotyczące Romów zgodne z unijnymi ramami dotyczącymi Romów.

⁸ Działanie przygotowawcze na lata 2021–2025 – Roma Civil Monitor: Zwiększenie zdolności i uczestnictwa Romów i proromskiego społeczeństwa obywatelskiego w monitorowaniu i przeglądzie polityk. Udział i zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego jest ważną częścią unijnych ram dotyczących Romów. Organizacje romskie i wspierające Romów uczestniczyły już w poprzednich ocenach wdrażania.

Pięć państw członkowskich udostępniło swoje krajowe strategiczne ramy dotyczące Romów (KSRR) do września 2021 r., natomiast większość państw członkowskich przedłożyła je dopiero między październikiem 2021 r. a majem 2022 r. Dwa państwa członkowskie przyjęły KSRR dopiero pod koniec czerwca 2022 r.⁹ Sześć państw członkowskich realizuje obecnie strategię, które wykraczają poza 2021 r., albo zestaw zintegrowanych środków z zakresu polityki¹⁰, a jedno państwo członkowskie nie odnowiło jeszcze swoich KSRR, które wygasły 31 grudnia 2021 r. W przypadku tych siedmiu państw członkowskich ocena opierała się na kwestionariuszu dotyczącym istniejących lub planowanych środków, którego celem było ustalenie, w jakim stopniu w ich obecnych ramach i planach uwzględniono elementy nowych unijnych ram strategicznych dotyczących Romów i zalecenia Rady¹¹.

W ramach niniejszej oceny przeanalizowano zgodność między środkami określonymi w KSRR a środkami zaproponowanymi w zaleceniu Rady. Zbadano również stopień, w jakim środki odzwierciedlają kluczowe wyzwania w poszczególnych państwach członkowskich, oraz oceniono, czy są one wystarczająco ambitne, aby pomóc w realizacji celów unijnych ram strategicznych dotyczących Romów i ich założeń na 2030 r. FRA przeanalizowała założenia i wskaźniki określone w KSRR. Pod każdym celem przedstawiono przykłady obiecujących praktyk z państw członkowskich.

1.1 Podsumowanie oceny

a) Wspólne elementy, minimalne zobowiązania, ambitniejsze zobowiązania

W unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów zaproponowano, aby wszystkie KSRR obejmowały pewne wspólne elementy koncentrujące się na równouprawnieniu, udziale i różnorodności; połączeniu uwzględniania działań na rzecz Romów w ogólnych inicjatywach z działaniami ukierunkowanymi oraz usprawnieniach w zakresie określania celów i gromadzenia danych. Aby wprowadzić te elementy w życie, wszystkie państwa członkowskie poproszono o włączenie do KSRR, jako minimalnego zobowiązania, następujących elementów, które znalazły również odzwierciedlenie w zaleceniu Rady:

- określenie scenariuszy odniesienia i celów w zakresie realizacji unijnych celów i głównych założeń, w tym dotyczących konkretnych grup, aby odzwierciedlić różnorodność Romów;
- zwalczanie antycyganizmu i dyskryminacji;
- zapewnienie włączenia społeczno-ekonomicznego zmarginalizowanych Romów;
- połączenie środków ukierunkowanych ze środkami ogólnymi;
- przeznaczenie specjalnego budżetu i stworzenie mechanizmów realizacji postępów, sprawozdawczości w odniesieniu do postępów, a także mechanizmów ich monitorowania i oceny;
- włączanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego prowadzonych przez Romów i wspierających Romów, ministerstw sektorowych, organów ds. równości i innych podmiotów w systematyczny proces konsultacji i współpracy;

---

⁹ Zob. załącznik, który zawiera tabelę przedstawiającą przegląd zgłoszeń.

¹⁰ Ogólne środki w zakresie włączenia społecznego i przeciwdziałania dyskryminacji.

¹¹ Malta nie przyjęła krajowych strategicznych ram dotyczących Romów, ponieważ na jej terytorium nie ma żadnej znanej społeczności romskiej.

- promowanie aktywnego udziału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w tworzeniu polityki i w procesach realizowanych w ramach krajowych i unijnych platform oraz
- zapewnienie krajowemu punktowi kontaktowemu ds. integracji Romów niezbędnych uprawnień, wystarczających środków i personelu oraz wzmocnienie jego roli, m.in. poprzez reformę krajowych platform na rzecz integracji Romów.

Ogólnie rzecz biorąc, państwa członkowskie odzwierciedliły w swoich KSRR większość nowych elementów zawartych w unijnych ramach strategicznych i zastosowały oparte na trzech filarach podejście do równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału. Przedstawiły również środki zaproponowane w zaleceniu Rady, w zależności od kontekstu krajowego.

Osiem państw członkowskich (CZ, EL, ES, FR, HR, LT, SI i SK) włączyło do swoich KSRR wspólne elementy i minimalne zobowiązania zaproponowane w unijnych ramach strategicznych, natomiast dwanaście innych państw członkowskich (AT, BE, BG, DE, EE, FI, HU, IT, LV, NL, PL i RO) włączyło je częściowo. Brakujące elementy to głównie założenia, jasno określone budżety na realizację i monitorowanie lub środki uwzględniające różnorodność w obrębie społeczności romskiej. Pozostałe sześć państw członkowskich (CY, DK, IE, LU, PT i SE) uwzględniło minimalne zobowiązania w bardzo ograniczonym zakresie.

W zależności od konkretnego kontekstu krajowego w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów zwrócono się do państw członkowskich stojących w obliczu szczególnych wyzwań w zakresie równouprawnienia i włączenia społecznego Romów o uzupełnienie wspólnych elementów i minimalnych zobowiązań o dodatkowe zobowiązania. Przykłady takich szczególnych wyzwań dotyczą warunków życia Romów, transnarodowej mobilności lub kwestii związanych z dokumentacją urzędową. Zgodnie ze wspólnym, ale zróżnicowanym podejściem wiele państw członkowskich włączyło dodatkowe zobowiązania, na przykład określając cele ilościowe w niektórych **obszarach** lub przedstawiając szczegółowo sposób, w jaki planują one inwestować unijne i krajowe fundusze na rzecz Romów.

Ponadto oczekiwano, że siedem państw członkowskich (BG, CZ, EL, ES, HU, RO i SK) o liczniejszej społeczności romskiej (powyżej 1 % całkowitej populacji) uwzględni w KSRR jeszcze bardziej ambitne zobowiązania. Wszystkie te państwa, jak również Chorwacja, przedstawiły KSRR z bardziej ambitnymi zobowiązaniami (choć o różnym poziomie ambicji) dotyczącymi zapobiegania dyskryminacji i jej zwalczania oraz przeciwdziałania antycyganizmowi i uprzedzeniom i stereotypom dotyczącym Romów. Większości tych KSRR towarzyszył plan lub zestaw środków, w których wskazano sposób wydatkowania unijnych i krajowych funduszy na wspieranie równouprawnienia i włączenia społecznego Romów. Te państwa członkowskie uwzględniły plany mające na celu wyeliminowanie segregacji w edukacji i mieszkalnictwie oraz zapobieganie jej. Jeśli chodzi o mieszkalnictwo, w Bułgarii i Rumunii brakuje konkretnych środków przeciwdziałania segregacji. Plany finansowania środków często nie zapewniają jednak wystarczającego poziomu szczegółowości.

b) Cele i środki

W unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów uznano, że **zapobieganie antycyganizmowi i dyskryminacji oraz ich zwalczanie** ma kluczowe znaczenie dla równouprawnienia i włączenia społecznego Romów. Większość państw członkowskich

uwzględniła środki w tym obszarze zgodnie z zaleceniem Rady. Środki te nie są jednak systematycznie stosowane w sposób przekrojowy we wszystkich obszarach sektorowych. Rozwiązanie problemu dyskryminacji intersekcyjnej oraz wszelkich aspektów dyskryminacji wynikających z jednoczesnej przynależności do różnych grup szczególnie wrażliwych uwzględniono tylko w niektórych KSRR.

W wielu KSRR łączy się środki związane z Romami **promujące włączenie społeczne** z krajowymi programami w zakresie polityki i finansowaniem, m.in. z funduszy UE, poprzez podejście włączające w główny nurt kwestie ubóstwa i wykluczenia społecznego, ochrony dzieci oraz dostępu do edukacji i podstawowych usług. W wielu przypadkach nie opisano jednak wyraźnie, w jakim stopniu Romowie skorzystają z tych ogólnych strategii.

Jeśli chodzi o **udział Romów** w mechanizmach konsultacyjnych oraz kształtowaniu polityki i procesach decyzyjnych, wiele państw członkowskich odnosi się do wkładu Romów w opracowanie KSRR, m.in. przez ich udział w krajowych platformach na rzecz integracji Romów. Z oceny społeczeństwa obywatelskiego Romów, przeprowadzonej w ramach inicjatywy Roma Civil Monitor¹², wynika jednak, że konieczne i możliwe jest większe zaangażowanie i bliższa współpraca.

W większości KSRR przewidziano zapewnienie stałej współpracy z Romami, ułatwiając ich udział w całym procesie wdrażania strategii oraz w procesach monitorowania, oceny i sprawozdawczości. Ponadto państwa członkowskie (na przykład AT, BE, CZ, DE, EL, ES, FI, HR, HU, LT, LV, SE, SK i SI) opisały działania wspierające wzmacnianie pozycji i udział organizacji romskich, w tym organizacji reprezentujących romskie kobiety, dzieci i młodzież, chociaż w mniejszym stopniu skupiły się na inwestowaniu w budowanie zdolności tych organizacji.

W ramach celów sektorowych w obszarach **edukacji, zatrudnienia, opieki zdrowotnej i zakwaterowania** w wielu KSRR w znacznym stopniu uwzględniono zalecane środki. Niektóre z tych środków są powiązane z krajowymi założeniami i wskaźnikami opartymi na krajowych statystykach, o ile są one dostępne. Cel sektorowy poświęcony edukacji wyróżnia się jako obszar, w którym państwa członkowskie planują wprowadzić najbardziej kompleksowe środki. Jeśli chodzi o przeciwdziałanie segregacji w edukacji i mieszkalnictwie, plany nie wydają się jednak wystarczające, aby skutecznie rozwiązać problem w pełnej skali. Ponadto środki w obszarach zatrudnienia, opieki zdrowotnej i mieszkalnictwa nie zawsze odpowiadają skali i złożoności wyzwań, przed którymi mierzą się Romowie.

c) Założenia¹³

Kilka państw członkowskich, w szczególności państwa członkowskie o liczniejszej społeczności romskiej, określiło cele krajowe odpowiadające celom na poziomie UE wyznaczonym w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów. Oczekuje się, że te państwa członkowskie wniosą istotny wkład we wspólne starania na rzecz osiągnięcia tych celów. Węgry i Słowacja tylko częściowo określiły założenia krajowe odpowiadające

---

¹² Szczegółową ocenę można znaleźć w dodatku do pierwszej części dokumentu roboczego służb Komisji.

¹³ Ogólny zarys sytuacji w zakresie założeń dla poszczególnych państw członkowskich w odniesieniu do wszystkich celów znajduje się w dodatku do pierwszej części dokumentu roboczego służb Komisji.

założeniom na poziomie UE; Rumunia uwzględniła tylko niektóre założenia krajowe, które nie odpowiadają założeniom celom na poziomie UE.

Inne państwa członkowskie określiły ilościowe lub jakościowe założenia krajowe dotyczące kwestii innych niż te, których dotyczą założenia na poziomie UE w ramach danego celu unijnych ram strategicznych. W związku z tym nie można dokładnie ocenić, w jakim zakresie przyczyniają się one do osiągnięcia założeń określonych w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów. Niektóre państwa członkowskie nie określiły żadnych założeń (DE, DK, LU, NL i SE).

Niektóre państwa członkowskie o mniejszej społeczności romskiej określiły założenia krajowe, które odpowiadają założeniom na poziomie UE (w szczególności HR, ale także EE, SI, FI i LT w przypadku niektórych celów), a Komisja z zadowoleniem przyjmuje te starania. W zależności od krajowych wyzwań i warunków więcej państw członkowskich mogłoby wzorować się na tych pozytywnych przykładach.

Ogólnie rzecz biorąc, w szczególności z KSRR przedstawionych przez państwa członkowskie o liczniejszej społeczności romskiej wynika, że poczyniono znaczne starania, aby określić założenia odpowiednie wobec unijnych ram strategicznych oraz zaplanować związane z nimi środki. Rumunia nie określiła jednak założeń krajowych odpowiadających założeniom wyznaczonym w unijnych ramach strategicznych. Brak założeń krajowych dla kraju o najliczniejszej społeczności romskiej może mieć negatywny wpływ na zbiorową zdolność państw członkowskich do osiągnięcia celów określonych w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów na 2030 r.

1.2 Status i rola krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów

W unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów zalecono co najmniej, aby w KSRR krajowym punkcie kontaktowym ds. integracji Romów zapewniono odpowiednie uprawnienia, zasoby, zdolności kadrowe i kompetencje instytucjonalne. W KSRR należy również upoważnić te punkty do skutecznego koordynowania działań z ministerstwami sektorowymi i innymi właściwymi organami, monitorowania wdrażania strategii politycznych związanych z Romami oraz wzmacniania współpracy z romskim społeczeństwem obywatelskim, m.in. za pośrednictwem krajowych platform na rzecz integracji Romów.

Chociaż krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów mają do odegrania ważną rolę w ułatwianiu współpracy między władzami a społeczeństwem obywatelskim oraz w promowaniu udziału Romów, zakres ich uprawnień różni się w poszczególnych państwach członkowskich. Ogólnie rzecz biorąc, nowe strategie nie zapewniły krajowym punktom kontaktowym ds. integracji Romów dodatkowych zasobów finansowych i kadrowych, i chociaż niektóre z nich mają szerokie uprawnienia, ich zdolność do skutecznego pełnienia roli koordynacyjnej jest nadal ograniczona.

W państwach członkowskich o liczniejszej społeczności romskiej w unijnych ramach strategicznych zalecono wzmocnienie roli i statusu krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów, aby zapewnić skuteczną koordynację działań na rzecz równouprawnienia i włączenia społecznego Romów oraz upowszechnianie tych kwestii w różnych sektorach na szczeblu regionalnym i lokalnym. W ramach wezwano również państwa członkowskie do angażowania krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów w międzyrządowe programowanie dystrybucji unijnych funduszy na rzecz Romów oraz w monitorowanie tych

wydatków, a także do zapewnienia, aby publiczne polityki i usługi skutecznie docierały do Romów, również mieszkających na obszarach oddalonych i wiejskich.

Większość państw członkowskich o liczniejszej społeczności romskiej nadała swoim krajowym punktom kontaktowym ds. integracji Romów odpowiednie uprawnienia i role w zakresie koordynacji i współpracy z ministerstwami w celu wdrożenia KSRR, w tym wykorzystania funduszy unijnych. Słowacja, Hiszpania, Chorwacja i Czechy są tego obiecującymi przykładami. Nawet w tych państwach członkowskich nie wydaje się jednak, aby zwiększono liczbę personelu i zasoby finansowe krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów. Może to ograniczać ich zdolność do dokładnego monitorowania i składania sprawozdań z wdrażania KSRR oraz zaangażowanie punktów kontaktowych w opracowywanie i monitorowanie ogólnych strategii politycznych i programów. Wśród pozostałych państw członkowskich niektóre krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów mają bardzo ograniczone zasoby i zdolności.

2. CELE HORYZONTALNE

2.1 Przeciwdziałanie antycyganizmowi i dyskryminacji oraz zapobieganie tym zjawiskom

W zaleceniu Rady wezwano państwa członkowskie do zwalczania antycyganizmu i dyskryminacji oraz zapobiegania tym praktykom, w tym poprzez przeciwdziałanie nękanii, przestępstwom z nienawiści i nawoływaniu do nienawiści, zarówno w internecie, jak i poza nim. W zaleceniu zwrócono się również do państw członkowskich o opracowanie i promowanie kompleksowego systemu wsparcia dla ofiar, zwiększanie świadomości na temat antycyganizmu oraz promowanie wiedzy na temat historii Romów, m.in. poprzez upamiętnianie Holokaustu Romów oraz poprzez procesy społecznego pojednania.

Ogólnie rzecz biorąc, państwa członkowskie podjęły znaczne starania w celu dostosowania swoich KSRR do zalecenia Rady. Większość państw członkowskich opracowała środki mające na celu zwalczanie dyskryminacji, nawoływania do nienawiści i przestępstw z nienawiści oraz, w pewnym stopniu, zwalczanie antycyganizmu. Środki te obejmują kampanie podnoszące świadomość i kampanie informacyjne skierowane do ogółu społeczeństwa, instytucji publicznych i mediów. Chociaż Węgry odnoszą się w swojej części analitycznej do antycyganizmu, brakuje w niej wyraźnych środków służących jego zwalczaniu. Bułgaria wspomina o zwalczaniu postaw antyromskich, ale w proponowanych przez nią środkach skoncentrowano się raczej na dyskryminacji niż na antycyganizmie. Ponadto niektóre środki mają na celu systematyczne angażowanie organów ds. równości w działania na rzecz równouprawnienia Romów oraz promowanie pozytywnych narracji na temat Romów i romskich wzorców do naśladowania. W niektórych KSRR zaproponowano środki mające rozwiązać problemu dyskryminacji intersekcjonalnej lub dyskryminacji z wielu przyczyn jednocześnie, w tym działania ukierunkowane na sprostanie szczególnym wyzwaniom, przed którymi stoją romskie kobiety.

Kilka państw członkowskich uwzględniło w KSRR środki służące promowaniu historii i kultury Romów, takie jak ułatwianie dialogu w celu uznania niesprawiedliwości doświadczanych w przeszłości i angażowanie się w procesy pojednania. Przykłady środków promowania historii i kultury Romów obejmują również opracowanie i wprowadzenie konkretnych elementów do programów nauczania i podręczników, obchody Międzynarodowego Dnia Romów (8 kwietnia) oraz upamiętnienie Holokaustu Romów (2 sierpnia). W niektórych państwach członkowskich dni te są uznawane ustawowo. Kilka

państw członkowskich finansuje programy radiowe i telewizyjne oraz muzea poświęcone historii i kulturze Romów.

Chociaż większość państw członkowskich uznała w KSRR istnienie rasizmu i dyskryminacji, świadomość tę można przełożyć na jeszcze bardziej zdecydowane środki umożliwiające bardziej adekwatne reagowanie na wyzwania stwierdzone w niektórych państwach członkowskich.

Niektóre przykłady obiecujących praktyk obejmują zastosowanie narzędzi prawnych w celu zwalczania dyskryminacji i przeciwdziałania nawoływaniu do nienawiści we Francji oraz przyjęcie ustawy o antycyganizmie¹⁴ w Rumunii.

Brakuje informacji o przydziałach środków z budżetu na ten cel, czy to konkretnie na KSRR, czy też w odniesieniu do odpowiednich programów ogólnych, bądź też informacje takie są dość ogólne i niejasne.

Rosyjska wojna przeciwko Ukrainie doprowadziła do znacznych przepływów uchodźców, w tym ukraińskich Romów¹⁵. Sytuacja ta ujawniła szereg zagrożeń, które ich dotyczą, w tym ryzyko nierównego traktowania¹⁶. Uznając dotychczasowe starania państw członkowskich na rzecz zmierzenia się z tą sytuacją, należy zauważyć potrzebę dalszych działań, aby uwzględnić potrzeby romskich uchodźców z Ukrainy dzięki optymalnemu wykorzystaniu KSRR w celu zapewnienia im równego dostępu do powszechnej edukacji, zatrudnienia, mieszkalnictwa, opieki zdrowotnej i społecznej oraz innych podstawowych usług.

2.2 Ograniczenie ubóstwa i wykluczenia społecznego w celu likwidacji luki społeczno-ekonomicznej między Romami a ogółem społeczeństwa

W zaleceniu Rady wezwano państwa członkowskie do zwalczania skrajnie wysokiego wskaźnika zagrożenia ubóstwem oraz deprywacji materialnej i społecznej wśród społeczności romskiej.

Środki określone w ramach tego celu służą rozwiązaniu problemu międzypokoleniowego dziedziczenia ubóstwa i ubóstwa dzieci oraz zmniejszeniu wykluczenia społecznego Romów. Cel ten zostanie osiągnięty dzięki poprawie ich dostępu do podstawowych usług publicznych i świadczeń socjalnych w drodze koordynacji działań w odpowiednich sektorach, takich jak edukacja i zatrudnienie.

Niektóre państwa członkowskie (np. BG, DE, EL, ES, HR, HU i SI) włączyły ograniczenie ubóstwa i wykluczenia społecznego jako odrębny cel szczegółowy. Czechy nie uwzględniły tego celu, ale określiły jedno założenie odpowiadające założeniu na szczeblu UE. Inne państwa członkowskie nie uwzględniły tego celu w KSRR, uwzględniły jednak środki dotyczące włączenia społeczno-ekonomicznego i zwalczania ubóstwa w ramach celów sektorowych dotyczących zatrudnienia, edukacji, opieki zdrowotnej i mieszkalnictwa.

---

¹⁴ [Ustawa 2/2021 o środkach zapobiegania antycyganizmowi i jego zwalczania.](#)

¹⁵ Według oficjalnego spisu ludności z 2001 r. społeczność ukraińskich Romów liczy 47 917 osób. Według innych danych szacunkowych, takich jak dane Rady Europy (RE), ich liczba jest znacznie wyższa.

¹⁶ [Rosyjska wojna napastnicza przeciwko Ukrainie – znaczny wpływ na prawa podstawowe w UE \(europa.eu\).](#)

Środki służące zniwelowaniu przepaści cyfrowej i promowaniu włączenia cyfrowego społeczności romskich znajdujących się w niekorzystnej sytuacji uwzględniono wyraźnie tylko w niektórych KSRR, podczas gdy w innych stanowią one część ogólnych strategii państw członkowskich dotyczących włączenia społecznego.

W niektórych KSRR w celu zwalczania ubóstwa dzieci odwołano się do możliwości finansowania w ramach europejskiej gwarancji dla dzieci¹⁷ i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+)¹⁸, ale nie podano w nich szczegółowych informacji dotyczących przydziału środków z budżetu.

Obiecujące wydają się działania Grecji, która opracowała dotacje na walkę z ubóstwem energetycznym i wydaje „kartę energetyczną” gospodarstwom domowym dotkniętym tym problemem, ale nadal nie opracowano kompleksowego pakietu zintegrowanych usług służących zwalczaniu tego zjawiska. Inny przykład obiecującej praktyki pochodzi z Węgier, które uwzględniły środki w postaci doradztwa i szkoleń w zakresie zapobiegania zadłużeniu gospodarstw domowych.

2.3 Promowanie udziału przez wzmocnienie pozycji, współpracę i zaufanie

W zaleceniu Rady wezwano państwa członkowskie, aby zwiększyły w stosownych przypadkach znaczące uczestnictwo Romów, w tym kobiet, osób młodych i starszych oraz osób z niepełnosprawnościami, i konsultacje z nimi w celu zapewnienia skutecznego wsparcia na rzecz równouprawnienia i niedyskryminacji Romów.

Aby ułatwić konsultacje ze społeczeństwem obywatelskim Romów w zakresie przeglądu i rozwijania polityk publicznych, udział Romów uwzględniono w większości KSRR przez zapewnianie ich uczestnictwa w rządowych organach konsultacyjnych i doradczych dotyczących Romów albo w organach ds. mniejszości etnicznych i narodowych.

Niektóre środki określone w ramach tego celu w KSRR wspierają budowanie zdolności i wzmocnianie pozycji romskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego, w tym organizacji zrzeszających romskie kobiety i osoby młode. W ramach tych środków proponuje się utworzenie i wzmocnienie wielofunkcyjnych centrów społeczności romskiej, które świadczą różnorodne usługi, takie jak opieka zdrowotna, rozwijanie umiejętności rodzicielskich, wspieranie uczestnictwa w edukacji, umiejętności czytania i pisanie i udziału w zajęciach pozaszkolnych oraz poradnictwo i wsparcie w zakresie dostępu do możliwości zatrudnienia.

W kilku KSRR uwzględniono środki promowania romskich wzorców do naśladowania lub działania na rzecz zatrudniania Romów w instytucjach publicznych. Chociaż w szeregu KSRR wspomniano o potrzebie wzmocnienia reprezentacji Romów i budowania zdolności organizacji romskich, tylko kilka państw członkowskich zaproponowało konkretne środki w tym zakresie.

Przykład obiecującej praktyki pochodzi z Hiszpanii. Przyjęła ona środki służące budowaniu zdolności w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego, a także wśród romskich kobiet i osób młodych, aby zapewnić ich znaczący udział i zaangażowanie obywatelskie. Kolejny

---

¹⁷ [Europejska gwarancja dla dzieci](#).

¹⁸ [Europejski Fundusz Społeczny](#) – EFS+ zarządzany na zasadzie partnerstwa.

obiecujący przykład pochodzi z Włoch, a są nim prace prowadzone w ramach krajowej platformy na rzecz integracji Romów i Sinti oraz forum społecznościowe. Estonia, Łotwa i Austria dostarczają innych przykładów ustrukturyzowanych i regularnych form dialogu między odpowiednimi zainteresowanymi stronami, takich jak krajowe platformy na rzecz integracji Romów lub inne procesy konsultacyjne.

3. CELE SEKTOROWE – CZTERY KLUCZOWE OBSZARY

3.1 Zwiększenie skutecznego, równego dostępu do dobrej jakości powszechnej edukacji sprzyjającej włączeniu społecznemu

W zaleceniu Rady wezwano państwa członkowskie, aby zapewniły skuteczny równy dostęp do wszystkich form kształcenia – od wczesnej edukacji do szkolnictwa wyższego, w tym kształcenia wyrównawczego, kształcenia dorosłych i uczenia się przez całe życie – i możliwość uczestniczenia w nich. W zaleceniu Rady wezwano również państwa członkowskie do zapobiegania segregacji w edukacji i eliminowania jej.

Środki określone przez państwa członkowskie w ramach tego celu obejmują szeroki zakres działań, obejmujący dostęp do wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem, ułatwianie dostępu do edukacji, kształcenie umiejętności czytania i pisanie w języku nauczania, wspieranie dzieci romskich w nabywaniu umiejętności cyfrowych, środki służące zwiększeniu liczby osób pozostających w szkole i zapobiegające wczesnemu kończeniu nauki, a także, w pewnym zakresie, pomoc w zwiększeniu poziomu wykształcenia i pomyślnym przechodzeniu uczniów romskich z obowiązkowych etapów edukacji do kształcenia po zakończeniu obowiązku szkolnego.

Wszystkie państwa członkowskie o liczniejszej społeczności romskiej, zgodnie z bardziej ambitnymi zobowiązaniami zaproponowanymi w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów, uwzględniły środki zapobiegania segregacji i zaangażowanie w przenoszenie uczniów romskich ze szkół, w których występuje segregacja, do powszechnej edukacji. Niemniej jednak w niektórych przypadkach (np. HU, RO i SK) proponowane środki, nie zawsze systematycznie opracowywane na podstawie dobrze określonej sytuacji wyjściowej i nie zawsze opatrzone wskaźnikami i założeniami, wydają się niewystarczające, aby sprostać skali wyzwań. Inne środki przewidują propagowanie włączenia społecznego w szkołach i przeciwdziałanie dyskryminacji dzieci romskich. W kilku KSRR wspomniano o opracowaniu i wykorzystywaniu materiałów dydaktycznych w języku romskim.

W większości KSRR nie określono wystarczających środków mających zwiększać mobilność społeczną uczniów romskich oraz pomagać w skutecznym przechodzeniu z kształcenia średniego II stopnia do szkolnictwa wyższego. W KSRR na ogół nie uwzględniano odpowiednio sposobów usunięcia przeszkód w uczęszczaniu dzieci romskich do przedszkoli, w tym dzieci mieszkających w regionach oddalonych, na obszarach wiejskich lub obszarach, na których występuje segregacja. Nie zaproponowano również odpowiednich środków wspierających zatrudnienie romskich nauczycieli, asystentów i mediatorów. W kilku KSRR (np. w AT, BG, DE, EL, ES, HR, HU, FI, IT, LT, PL i SI) wymieniono środki wspierające edukację dorosłych Romów.

W wielu KSRR nieprecyzyjnie określono budżety przeznaczone na ten obszar, co utrudnia ocenę adekwatności finansowania lub przewidywanie potencjalnej skuteczności proponowanych środków.

Środki mające zapobiegać wczesnemu kończeniu nauki przez uczniów są w niewystarczającym stopniu uzupełniane odpowiednimi środkami służącymi ponownemu włączeniu do kształcenia formalnego tych uczniów romskich, którzy je przerwali. Kilka państw członkowskich (np. CZ, HR, IT, LV i SK) wprowadziło środki przeciwdziałania i zapobiegania błędnym diagnozom i nieuzasadnionemu umieszczaniu uczniów romskich w placówkach kształcenia specjalnego. Potrzebne są dalsze środki, aby uwzględnić umiejętności cyfrowe w edukacji i poprawić dostęp do internetu. Konieczne są również środki mające poprawić udostępnianie komputerów, laptopów, tabletów i materiałów dydaktycznych do nauczania na odległość oraz zapewniać, aby dotarły one do uboższych społeczności, w szczególności do dzieci romskich. W KSRR w niewystarczającym stopniu uwzględniono ryzyko dalszego wykluczenia cyfrowego Romów z edukacji, które zaobserwowano podczas pandemii COVID-19.

Obiecujące praktyki w tym zakresie zastosowano w Niderlandach, które udostępniają dotację szkolną w wysokości 1 mln EUR rocznie na wsparcie szkół, do których uczęszczają dzieci romskie. Fińska Krajowa Rada Doradcza ds. Romów dokonuje przeglądu treści materiałów edukacyjnych, które dotyczą Romów, oraz przedstawia wytyczne i propozycje dotyczące tych treści. Polski rząd zapewnia zachęty dla samorządów terytorialnych do dalszego zwiększania liczby mediatorów szkolnych ds. Romów.

3.2 Zwiększenie skutecznego równego dostępu do trwałego zatrudnienia wysokiej jakości

W zaleceniu Rady wezwano państwa członkowskie do promowania skutecznego równego dostępu dla Romów, w szczególności osób młodych, do trwałego zatrudnienia wysokiej jakości oraz środków służących zwalczaniu, eliminowaniu dyskryminacji i zapobieganiu jej, a także wspierania aktywizacji zatrudnienia.

W większości państw członkowskich dostrzeżono nierówności w dziedzinie zatrudnienia między Romami a resztą społeczeństwa. Państwa te proponują one środki promowania włączenia społecznego w drodze programów dla młodych Romów, którzy nie kształcą się, nie pracują ani nie szkolą się, w celu zwiększenia ich umiejętności, m.in. cyfrowych, a także zapewnienie staży, praktyk szkoleń zawodowych. Środki w niektórych państwach członkowskich mają na celu zwiększenie doświadczenia praktycznego, aby ułatwić przejście z edukacji na rynek pracy.

Środki w zakresie aktywizacji na rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem osób młodych, stanowią część ogólnych strategii politycznych państw członkowskich ukierunkowanych na grupy w niekorzystnej sytuacji lub zmarginalizowane. Kilka państw członkowskich uwzględnia środki wspierania samozatrudnionych i przedsiębiorczych Romów.

W większości KSRR odniesiono się do luki w zatrudnieniu między kobietami a mężczyznami, przewidując środki służące aktywizacji kobiet romskich na rynku pracy lub przeprowadzając badania dotyczące przyczyn niższego udziału kobiet romskich w rynku pracy. Tylko kilka państw członkowskich uwzględniło środki szkolenia potencjalnych pracodawców w zakresie niedyskryminacji i różnorodności, a jeszcze mniej państw członkowskich uwzględniło szkolenie w zakresie antycyganizmu.

Większość państw członkowskich o liczniejszej społeczności romskiej przedstawiła kompleksowe ogólne i ukierunkowane środki, na poziomie regionalnym i lokalnym, służące wspieraniu włączenia społecznego Romów oraz zwalczanie dyskryminacji i antycyganizmu

jako przeszkody w dostępie do zatrudnienia. W kilku KSRR wymieniono fundusze krajowe, EFS+, EFRR¹⁹ lub Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji²⁰ jako źródła finansowania wdrażania proponowanych środków, chociaż odniesiono je do ogólnych inicjatyw i nie ujęto szczegółowych informacji dotyczących przydziałów środków z budżetu dla Romów.

Jednym z przykładów obiecujących praktyk jest realizowana w Bułgarii ogólna aktywna polityka rynku pracy skierowana do młodych bezrobotnych osób w wieku poniżej 29 lat, w tym do Romów. Inny przykład pochodzi z Litwy, która przyjęła środki promowania i wspierania przedsiębiorczości, m.in. na rzecz grup w niekorzystnej sytuacji, takich jak Romowie. Belgia wdraża projekty Roma@work finansowane z EFS, które pomagają Romom poszukującym pracy poprzez szkolenia i coaching.

3.3 Poprawa zdrowia Romów i zwiększenie skutecznego równego dostępu do wysokiej jakości opieki zdrowotnej i usług społecznych

W zaleceniu Rady wezwano państwa członkowskie do zapewnienia skutecznego równego dostępu bez barier do wysokiej jakości usług opieki zdrowotnej i usług społecznych, szczególnie dla osób, które są najbardziej zagrożone, lub dla tych, które żyją na zmarginalizowanych lub odległych obszarach wiejskich i obszarach, na których występuje segregacja.

Większość państw członkowskich dostrzega szczególne wyzwania związane z zapewnieniem równego dostępu Romów do opieki zdrowotnej. W niektórych KSRR zaplanowano przeprowadzenie badań na temat sytuacji zdrowotnej społeczności romskiej w celu poprawy stanu wiedzy wśród władz i ich zdolności do opracowywania lepiej ukierunkowanych środków.

Większość państw członkowskich koncentruje się na szkoleniu pracowników opieki zdrowotnej, pracowników terenowych i romskich mediatorów ds. zdrowia, a także na kampaniach uświadamiających promujących zdrowy styl życia i opiekę zdrowotną nad dziećmi. Inne środki obejmują bezpośrednie docieranie do społeczności romskiej żyjącej w osadach, w ramach którego świadczone są mobilne usługi opieki zdrowotnej.

Niektóre państwa członkowskie określiły środki skierowane do kobiet romskich, dotyczące głównie zdrowia reprodukcyjnego. W niewielkiej liczbie KSRR uwzględniono potrzeby osób z niepełnosprawnością, osób starszych, Romów LGBTIQ, a także ofiar lub potencjalnych ofiar handlu ludźmi. Niewiele państw członkowskich uwzględniło środki służące zwiększeniu średniego dalszego trwania życia w społeczności romskiej. Prawie w połowie KSRR zaproponowano środki przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19, m.in. kampanie zachęcające do szczepień (np. BG, CZ, CY, EE, EL, ES, FR, HU, HR, IE, LV, RO i SK).

Większość państw członkowskich, w których występuje większa społeczność romska, ustanowiła połączone środki ogólne i ukierunkowane oraz wspomniało o istnieniu planów wdrażania tych środków na szczeblu lokalnym i regionalnym, chociaż w niektórych przypadkach plany te nie są dobrze sformułowane. Te państwa członkowskie wymieniają dyskryminację i antycyganizm wśród przyczyn uniemożliwiających Romom dostęp do opieki zdrowotnej.

---

¹⁹ [Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.](#)

²⁰ [Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.](#)

W kilku KSRR wskazano, że w tym celu wykorzystuje się w nich finansowanie z EFS+ i EFRR, głównie na środki ogólne mające poprawić dostęp do opieki zdrowotnej dla osób zmarginalizowanych.

Przykłady obiecujących praktyk pochodzą z Portugalii, która wdraża ukierunkowane środki w celu szkolenia romskich mediatorów ds. zdrowia, oraz z Cypru, który zapewnia wszystkim osobom łatwy, powszechny, bezpłatny dostęp do pediatrów.

3.4 Zwiększenie skutecznego równego dostępu do odpowiedniego zakwaterowania wolnego od segregacji i podstawowych usług

W zaleceniu Rady wezwano państwa członkowskie do zapewnienia równego traktowania Romów w zakresie dostępu bez segregacji do odpowiedniego mieszkalnictwa i podstawowych usług. Kwestia ta obejmuje zaopatrzenie w wodę, warunki sanitarne, energię, transport, usługi finansowe i komunikację cyfrową, zgodnie z zasadą 20 Europejskiego filaru praw socjalnych²¹.

Kilka państw członkowskich uwzględniło środki służące poprawie dostępu do podstawowych usług, w szczególności dostępu do bieżącej wody, a także w pewnym stopniu środki zapobiegania segregacji przestrzennej i jej eliminowania. W niewielu KSRR uwzględniono zarówno ogólne, jak i ukierunkowane środki ułatwiające dostęp do mieszkalnictwa socjalnego, natomiast w kilku KSRR zaproponowano środki służące realizacji oficjalnych procedur modernizacji obszarów miejskich i mieszkalnych, zachęcaniu do posiadania domów oraz inwestowaniu w infrastrukturę np. w zakresie energii elektrycznej, gazu, bieżącej wody, gospodarowania ściekami i odpadami, dróg i dostępności transportu.

Ważny aspekt, jakim jest zwalczanie dyskryminacji i antycyganizmu jako przeszkód w dostępie do mieszkalnictwa, uznaje jedynie kilka państw członkowskich i znajduje on jeszcze mniejsze odzwierciedlenie w konkretnych środkach. W większości KSRR w niewystarczającym stopniu poruszono takie kwestie, jak przymusowe eksmisje, brak możliwości, aby Romowie stali się właścicielami nieruchomości lub mogli sobie pozwolić na trwałe wynajem, czy też zmniejszenie przepelnienia gospodarstw domowych.

Większość państw członkowskich (CZ, EL, ES, HU i SK), w których występuje liczniejsza społeczność romska, zasadniczo uwzględniła inicjatywy na rzecz przeciwdziałania segregacji na szczeblu lokalnym, natomiast w Bułgarii i Rumunii brakuje konkretnych środków przeciwdziałania segregacji. Inicjatywy takie polegają na zapewnieniu, aby nowe inwestycje finansowane z funduszy publicznych nie podlegały segregacji, na monitorowaniu obecności Romów w dzielnicach mieszkaniowych lub na angażowaniu szerszej społeczności w procesy przeciwdziałania segregacji poprzez przygotowanie społeczności do przyjęcia Romów, którzy wyprowadzili się z obszarów, na których występuje segregacja.

W tym obszarze w większości KSRR zaplanowano wykorzystanie programów finansowania unijnego, jednak tylko wyjątkowo podawano szczegółowe informacje dotyczące przydziału środków finansowych.

---

²¹ [Europejski filar praw socjalnych](#).

Przykłady obiecujących praktyk obejmują KSRR Niemiec, pokazującą, w jaki sposób władze lokalne mogą uwzględnić podejście ukierunkowane na Romów w swojej strategii „Dostęp do mieszkań”, lub francuski plan osiągnięcia pełnej likwidacji slumsów do 2030 r.²², poparty celami i harmonogramem. Kolejne przykłady pochodzą ze Słowenii, która tworzy mapy osad i je legalizuje, aby poprawić ich infrastrukturę, oraz ze Szwecji, która opracowała wytyczne mające na celu podniesienie świadomości właścicieli oferujących nieruchomości na wynajem na temat sytuacji Romów na rynku mieszkaniowym oraz zwalczanie dyskryminacji. Inny przykład obiecującej praktyki zapewnia projekt Housing First Romodrom w Czechach²³, który przeciwdziała bezdomności i depriwacji mieszkaniowej osób pochodzenia romskiego podlegających wykluczeniu społecznemu lub nim zagrożonych.

4. MONITOROWANIE I SPRAWOZDAWCZOŚĆ

W unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów zaproponowano, aby wszystkie państwa członkowskie usprawniły ustalanie celów, gromadzenie danych, monitorowanie i sprawozdawczość oraz aby regularnie gromadzono dane i uwzględniano je w sprawozdawczości i monitorowaniu. Wszystkie państwa członkowskie poproszono, aby w swoich KSRR jako minimalne zobowiązanie określiły krajowe scenariusze odniesienia oraz założenia w realizacji unijnych celów i założeń w oparciu o kompleksową ocenę potrzeb. W unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów zaproponowano ponadto, aby państwa członkowskie jako dodatkowe zobowiązanie określiły w KSRR ilościowe i jakościowe założenia krajowe dla wszystkich siedmiu celów UE oraz związanych z nimi założeń, w zależności od dostępności danych oraz krajowych uwarunkowań i wyzwań.

Znalazło to również odzwierciedlenie w zaleceniu Rady, w którym, biorąc pod uwagę cele UE i główne założenia, zachęca się państwa członkowskie, aby w krajowych strategicznych ramach dotyczących Romów zawarły krajowe cele ilościowe lub jakościowe dostosowane do uwarunkowań krajowych oraz do dostępnych danych dotyczących równouprawnienia.

W październiku 2022 r. opublikowano wyniki badania dotyczącego Romów przeprowadzonego przez FRA w latach 2020–2021²⁴. Przedstawiono w nim dane wyjściowe dotyczące sytuacji Romów w ośmiu państwach członkowskich UE²⁵ i dwóch krajach kandydujących²⁶. Na podstawie tych danych monitorowany będzie postęp w UE i w państwach członkowskich objętych tym badaniem.

Aby zapewnić bardziej skuteczne gromadzenie danych oraz sprawozdawczość i monitorowanie postępów w realizacji założeń na szczeblu UE i założeń krajowych, Komisja zaproponowała zastosowanie zestawu wskaźników opracowanych przez FRA przy udziale krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów, krajowych urzędów statystycznych i Komisji.

Większość państw członkowskich wprowadziła mechanizm monitorowania i sprawozdawczości koordynowany przez krajowy punkt kontaktowy ds. integracji Romów, uwzględniający wkład krajowych platform na rzecz integracji Romów, romskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego, ministerstw, organów ds. równości i krajowych urzędów

²² [Francuski plan osiągnięcia pełnej likwidacji slumsów do 2030 r.](#)

²³ <https://romodrom.cz/en/our-activities/housing/housing-first/>

²⁴ [Badanie FRA dotyczące lat 2020–2021: Romowie w 10 krajach europejskich – główne wyniki.](#)

²⁵ Chorwacja, Czechy, Grecja, Hiszpania, Portugalia, Rumunia, Węgry i Włochy.

²⁶ Macedonia Północna i Serbia.

statystycznych. Wkład w te mechanizmy monitorowania i sprawozdawczości będzie miała również inicjatywa Roma Civil Monitoring.

Ocena ram monitorowania poszczególnych państw, przeprowadzona wspólnie z FRA, okazała się wyzwaniem, ponieważ poprawy wymaga porównywalność podejścia statystycznego państw członkowskich do wartości bazowych, wskaźników i założeń.

Krajowe cele ilościowe w zakresie równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów, służące realizacji głównych założeń siedmiu celów wymienionych w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów, określono w KSRR kilku państw członkowskich o liczniejszej populacji Romów (BG, CZ, EL, ES oraz HR). Słowacja uwzględniła założenia określone w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów w odniesieniu do sześciu celów, z wyjątkiem celu horyzontalnego „Ograniczenie ubóstwa i wykluczenia społecznego”. Węgry uwzględniły wyraźne krajowe założenia ilościowe w odniesieniu do założeń określonych w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów w obszarach ubóstwa, edukacji i zatrudnienia. Rumunia nie uwzględniła założeń krajowych w realizacji głównych założeń wyznaczonych w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów.

Estonia, Słowenia, Łotwa i Litwa wyznaczyły krajowe założenia odpowiadające głównym założeniom ram w odniesieniu do co najmniej jednego celu.

Kilka państw członkowskich, stosując wspólne, ale zróżnicowane podejście, odpowiedziało na co najmniej jeden z siedmiu celów unijnych ram strategicznych dotyczących Romów, jednak tylko częściowo odpowiedziało na unijne główne cele. Te państwa członkowskie określiły cele jakościowe lub ilościowe oraz związane z nimi środki, które mogą jednak przyczynić się do poprawy sytuacji Romów w poszczególnych obszarach.

Środki zaproponowane przez państwa członkowskie, które nie określiły żadnych założeń, również pomagają w poprawie sytuacji Romów, jednak nie można określić, w jakim stopniu przyczyniają się one do osiągnięcia unijnych głównych celów.

Państwa członkowskie, które ustanowiły założenia ilościowe i jakościowe w odniesieniu do siedmiu celów, zgodnie z założeniami określonymi w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów, wnoszą ważny wkład w osiągnięcie celów UE do 2030 r. Te państwa członkowskie, które mierzą się ze szczególnymi wyzwaniami i mają znaczną społeczność romską (w szczególności Rumunia, w której jest najliczniejsza społeczność romska w UE), muszą jednak podjąć większe starania w celu określenia takich założeń, aby zwiększyć szanse na wspólne osiągnięcie unijnych celów do 2030 r.

Jeśli chodzi o gromadzenie danych, kilka państw członkowskich odniosło się do dostępnych danych z badań przeprowadzonych przez Eurostat i FRA, a także danych krajowych urzędów statystycznych. Jednocześnie niektóre państwa członkowskie uzasadniły brak scenariuszy odniesienia oraz założeń ograniczeniem prawnym dotyczącym gromadzenia danych na temat pochodzenia etnicznego.

Zgodnie z zaleceniem Rady państwa członkowskie powinny zapewnić pełne upublicznianie krajowych sprawozdań dotyczących równouprawnienia, włączenia i partycypacji Romów. W większości KSRR brakuje jednak informacji na temat tego aspektu.

5. FINANSOWANIE WDRAŻANIA KRAJOWYCH STRATEGICZNYCH RAM DOTYCZĄCYCH ROMÓW

W unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów oraz w zaleceniu Rady podkreślono znaczenie unijnego i krajowego finansowania na zapewnienie równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów oraz zwrócono się do państw członkowskich o wyjaśnienie w krajowych ramach, w jaki sposób zostaną wykorzystane unijne i krajowe fundusze oraz instrumenty finansowe. Wiele państw członkowskich wymieniło jako źródła finansowania połączenie funduszy krajowych i unijnych, głównie w ramach polityki spójności UE, a także środki pochodzące od innych darczyńców międzynarodowych. Tę kombinację finansowania wykorzystuje się w celu wdrażania środków określonych w KSRR oraz środków, w których Romów uwzględnia się w ogólnych programach w zakresie edukacji, zatrudnienia, opieki zdrowotnej i mieszkalnictwa.

W unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów oraz zaleceniu Rady zachęcano państwa członkowskie, w szczególności państwa, które borykają się z większymi wyzwaniem, oraz państwa, w których występuje znaczna społeczność romska, do pełnego wykorzystania środków finansowych dostępnych na rzecz Romów w wieloletnich ramach finansowych na lata 2021–2027 oraz w NextGenerationEU. Aby to umożliwić, rozporządzenia na lata 2021–2027 zostały wzmocnione i usprawnione, na przykład poprzez cel szczegółowy EFS+ dotyczący promowania integracji społeczno-gospodarczej społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie, oraz uzupełniające inwestycje EFRR w tym obszarze, a także wprowadzenie odpowiedniego tematycznego warunku podstawowego w rozporządzeniu w sprawie wspólnych przepisów²⁷ dotyczącego funduszy polityki spójności.

Zgodnie z tym warunkiem podstawowym państwa członkowskie, które przeznaczają środki na ten ukierunkowany cel, muszą posiadać krajowe strategiczne ramy polityki dotyczącej integracji Romów. Obejmuje to rygorystyczne wymogi związane z monitorowaniem, środki przeciwko segregacji, uwzględnianie problematyki włączenia społecznego Romów na szczeblu regionalnym i lokalnym oraz bliską współpracę z społeczeństwem obywatelskim Romów i innymi odpowiednimi zainteresowanymi stronami. Warunek podstawowy będzie stale monitorowany przez cały okres programowania. Jeżeli państwo członkowskie przestanie go spełniać, zwrot wydatków zostanie zablokowany w odniesieniu do odpowiedniego celu szczegółowego. Ponadto w ramach EFS+ wszystkie państwa członkowskie muszą spełnić wymóg 25 % koncentracji tematycznej dotyczącej włączenia społecznego, w ramach którego jedną z kluczowych grup docelowych są Romowie.

Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby dostępne fundusze faktycznie były wykorzystywane na rzecz Romów.

W negocjacjach dotyczących umów partnerskich na lata 2021–2027 oraz programów EFRR i EFS+ Komisja podkreśliła, że wyzwania specyficzne dla danego państwa związane z Romami należy odpowiednio odzwierciedlić i uwzględnić w przyszłych programach, a także że należy

---

²⁷ Rozporządzenie (UE) 2021/1060 ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej.

wdrożyć środki promujące włączenie społeczne Romów i dostęp do powszechnej infrastruktury i usług, w których nie występuje segregacja.

Szesnaście państw członkowskich zamierza przeznaczyć środki w ramach EFS+ na rzecz zmarginalizowanych społeczności, takich jak Romowie (BG, CZ, EE, EL, ES, FI, FR, HU, HR, IT, LU, PL, PT, RO, SK oraz SI), w wysokości ponad 1,8 mld EUR²⁸.

Zgodnie z rozporządzeniem ustanawiającym Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności²⁹ reformy i inwestycje ujęte w krajowych planach odbudowy i zwiększania odporności (RRP) mają przyczyniać się do skutecznego sprostania wszystkim wyzwaniom, które wskazano w zaleceniach krajowych skierowanych do poszczególnych państw członkowskich w kontekście europejskiego semestru od 2019 r., lub znacznej liczbie tych wyzwań³⁰. W ramach semestru BG, CZ³¹, HU, RO i SK regularnie otrzymywały w latach 2012–2019 zalecenia krajowe dotyczące włączenia społeczności romskiej. W 2019 r. Rada skierowała do BG, HU, RO i SK zalecenia krajowe obejmujące przede wszystkim potrzebę zapewnienia uczniom romskim dobrej jakości kształcenia sprzyjającego włączeniu społecznemu.

W 2022 r. sprawozdania krajowe BG, CZ, HU, RO i SK odnosiły się konkretnie do znaczenia kwestii włączenia społecznego Romów. W 2022 r. wszystkie państwa członkowskie, których RRP zatwierdzono, otrzymały zalecenie dotyczące wykonania RRP i programów polityki spójności. Węgry, których RRP został zatwierdzony przez Radę 15 grudnia 2022 r.³², otrzymały skierowane do nich zalecenie dotyczące włączenia Romów w 2022 r. Rozporządzenie ustanawiające RRF stanowi również, że państwa członkowskie muszą przedstawić wyjaśnienie, w jaki sposób działania przewidziane w ich RRP mają przyczynić się do równych szans dla wszystkich oraz uwzględniania tych celów w głównym nurcie działań, zgodnie z Europejskim filarem praw socjalnych. W szeregu krajowych RRP wyraźnie wskazano Romów jako beneficjentów określonych środków, na przykład w ramach wsparcia na rzecz usług opieki nad dziećmi oraz dostępu uczniów w niekorzystnej sytuacji społecznej, w tym Romów, do powszechnej edukacji dobrej jakości, a także w ramach specjalnych inwestycji, np. świadczenia usług medycznych dla społeczności romskich.

Inne inwestycje i reformy dotyczą tworzenia ośrodków młodzieżowych z myślą o rozwoju osobistym osób młodych należących do grup szczególnie wrażliwych, w tym Romów, oraz zapewnienia energooszczędnych mieszkań socjalnych dla grup szczególnie wrażliwych. Zasadniczo w planach przewidziano wiele reform i inwestycji wspierających osiągnięcie

---

²⁸ Kwotę tę traktuje się wyłącznie jako szacunkową. Odpowiada ona informacjom oficjalnie przekazany przez państwa członkowskie na dzień 21 listopada 2022 r. Ostateczne dane liczbowe będą dostępne dopiero po przyjęciu wszystkich programów.

²⁹ [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady \(UE\) 2021/241 z dnia 12 lutego 2021 r. ustanawiające Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności.](#)

³⁰ W krajowych RRP należy uwzględnić zalecenia dla poszczególnych krajów skierowane do nich począwszy od 2019 r., co dla większości państw członkowskich oznaczało zalecenia z 2019 i 2020 r., ponieważ większość planów przyjęto w 2021 r. W cyklu semestru 2022 przyjęto oszczędne podejście, a zalecenia dla poszczególnych krajów dotyczyły jedynie zaległych i nowo pojawiających się priorytetów, których nie uwzględniono w przyjętych RRP. W rezultacie w 2022 r. tylko HU (których plan odbudowy i zwiększania odporności został przyjęty 15 grudnia 2022 r.) otrzymały zalecenia dotyczące Romów. W 2019 r. Rada skierowała do BG, HU, RO i SK zalecenia krajowe obejmujące przede wszystkim potrzebę zapewnienia uczniom romskim dobrej jakości kształcenia sprzyjającego włączeniu społecznemu.

³¹ CZ otrzymały specjalne zalecenia krajowe w odniesieniu do włączenia społeczności romskiej do 2016 r.

³² [Wyniki procedury pisemnej dotyczącej węgierskiego planu odbudowy – Rada \(europa.eu\)](#)

celów społecznych. Państwa członkowskie przeznaczyły łącznie około 28 % środków finansowych z RRF na wsparcie osiągnięcia celów społecznych w czterech kategoriach: zatrudnienie i umiejętności, edukacja i opieka nad dziećmi, opieka zdrowotna i długoterminowa oraz polityka społeczna³³.

Państwa członkowskie wzywa się do optymalnego wykorzystania tych środków finansowych na opracowanie i wprowadzenie środków mających poprawić dostęp grup zmarginalizowanych, takich jak Romowie, do edukacji, mieszkalnictwa, opieki zdrowotnej, opieki długoterminowej i zatrudnienia, które są powszechne i nie podlegają segregacji, promowanie włączenia społecznego takich osób oraz wsparcie organizacji społeczeństwa obywatelskiego pracujących ze zmarginalizowanymi społecznościami romskimi.

6. KRAJE OBJĘTE PROCESEM ROZSZERZENIA: KRAJE KANDYDUJĄCE I POTENCJALNE KRAJE KANDYDUJĄCE DO UE³⁴

Przywódcy Bałkanów Zachodnich, w ramach procesu poznańskiego³⁵, na znak zdecydowanego zaangażowania w integrację Romów zgodzili się dostosować swoje KSRR lub plany działania do unijnych ram strategicznych dotyczących Romów, w związku z czym kraje te zostały objęte niniejszą oceną.

W całym regionie Bałkanów Zachodnich uwzględniono cel polegający na zwalczaniu antycyganizmu. Nowe KSRR opracowano z udziałem społeczeństwa obywatelskiego. W KSRR wszystkich partnerów z Bałkanów Zachodnich uwzględniono krajowe wskaźniki i narzędzia monitorowania. Należy jednak wprowadzić udoskonalenia w zakresie regularnego gromadzenia danych, sprawozdawczości publicznej i ewaluacji, aby zapewnić wiarygodną ocenę postępów, przyjmując jako poziom odniesienia dla regionu wyniki badań dotyczących Bałkanów Zachodnich.

Chociaż w tym regionie ubóstwo i wykluczenie społeczne wśród społeczności romskiej jest powszechne, w ramach środków służących rozwiązaniu tego problemu nie uwzględnia się w sposób wystarczający dyskryminacji z wielu przyczyn jednocześnie i dyskryminacji strukturalnej (kobiety, osoby starsze, dzieci, osoby LGBTIQ i bezpaństwowców pochodzenia romskiego). Nie uwzględniono w wystarczającym stopniu konieczności zwiększenia uprawnień i zdolności administracyjnych krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów oraz zapewnienia ich bezpośredniego udziału w programowaniu i monitorowaniu środków unijnych, jak określono w przedmiotowych ramach.

---

³³ [Tabela wyników w zakresie odbudowy i zwiększania odporności \(europa.eu\)](#).

³⁴ Poniższa ocena nie obejmuje Turcji, która nie opracowała krajowej strategii integracji Romów. W czerwcu 2022 r. po wydaniu przez Komisję Europejską opinii Rada Europejska przedstawiła europejską perspektywę dla Ukrainy, Mołdawii i Gruzji, a ponadto Ukraina i Mołdawia otrzymały status kraju kandydującego. Ponieważ wydarzenia te miały miejsce niedawno, żadne z tych trzech państw nie zostało uwzględnione w tej ocenie, mimo że Ukraina i Mołdawia posiadają krajowe strategie integracji Romów.

³⁵ Wynik szczytu w Sofii, który odbył się 6 listopada 2020 r.; deklaracja z Poznania partnerów z Bałkanów Zachodnich w sprawie integracji Romów w ramach procesu rozszerzenia UE.

W kwestii finansowania w KSRR i planach działania większy nacisk kładzie się na identyfikację potrzeb w zakresie finansowania i odniesiono się w nich do środków przydzielanych z budżetu państwa. Mimo to obserwuje się duże uzależnienie od środków przekazywanych przez darczyńców. Już obecnie znaczne wsparcie finansowe przekazywane przez Komisję w ramach środków finansowych z Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej stanowi pomoc dla rządów i samorządów terytorialnych w poprawie ich zdolności oraz jest przeznaczane na edukację, przedsiębiorczość, legalizację osiedli oraz na sieci romskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego. To wsparcie finansowe nadal będzie udzielane na szczeblu lokalnym i regionalnym oraz będzie obejmowało nowe obszary priorytetowe, w tym cyfryzację.

Jeżeli chodzi o cele sektorowe unijnych ram strategicznych dotyczących Romów, we wszystkich KSRR celem strategicznym jest zwiększenie dostępu do dobrej jakości edukacji, zatrudnienia i opieki zdrowotnej, chociaż występuje zróżnicowanie pod względem poziomu szczegółowości. Nie zwraca się wystarczającej uwagi na kwestię zatrudnienia romskich kobiet i osób młodych oraz nabywania umiejętności cyfrowych. Kwestię opieki zdrowotnej dla dzieci, osób wymagających szczególnego traktowania i ofiar przemocy ze względu na płeć uwzględnia się jedynie częściowo, natomiast w niewystarczającym stopniu uwzględnia się kwestię mediacji w obszarze zdrowia. Jeżeli chodzi o mieszkalnictwo, państwa Bałkanów Zachodnich ukończyły już mapowanie nielegalnych/nieformalnych osiedli. KSRR zawierają odniesienia do dostępu do mieszkalnictwa socjalnego, ale jedynie częściowo uwzględniono w nich kwestie takie jak legalizacja i poprawa infrastruktury osiedli, eliminacja praktyki przymusowej eksmisji oraz środki mające zaradzić problemowi bezdomności wśród Romów. Postępy zasadniczo idą w dobrym kierunku, ale konieczne będzie prowadzenie dalszych działań przez całe dziesięciolecie.

Prawidłowe uwzględnienie problematyki równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów oraz stopniowe dostosowywanie się do unijnych ram strategicznych dotyczących Romów będzie konieczne w przypadku Ukrainy i Mołdawii³⁶ – czyli dwóch nowych krajów kandydujących do UE – a także w przypadku Gruzji będącej potencjalnym kandydatem. W ramach priorytetów określonych w opiniach Komisji Europejskiej³⁷ wskazano już, że te trzy państwa muszą skuteczniej egzekwować prawa mniejszości narodowych i grup szczególnie wrażliwych oraz umocnić dotyczące tych osób ramy prawne.

Komisja będzie ściśle monitorować postępy i nadal wspierać finansowo integrację Romów na Bałkanach Zachodnich, w Ukrainie, Mołdawii, Gruzji i Turcji w ramach rozdziału 23 negocjacji w sprawie rozszerzenia „Wymiar sprawiedliwości i prawa podstawowe”.

7. WYTYCZNE DLA PAŃSTW CZŁONKOWSKICH

Komisja wzywa państwa członkowskie, aby wzięły pod uwagę obszary wymagające udoskonalenia wskazane w niniejszym komunikacie i w analizie dotyczącej poszczególnych państw zawartej w pierwszej części dokumentu roboczego służb Komisji, w tym przez przeznaczenie odpowiednich środków budżetowych (a także określenie źródeł finansowania, np. budżet państwa, EFRR, programy EFS+, RRP). Stosownie do sytuacji krajowej państwa członkowskie powinny skutecznie korzystać z mechanizmów służących do odnowienia lub aktualizacji KSRR lub planów działania i wdrażania, aby zwiększyć poziom ich ambicji.

---

³⁶ [Opinia Komisji z czerwca 2022 r. w sprawie Mołdawii zawiera zalecenia dotyczące Romów.](#)

³⁷ [Opinie Komisji Europejskiej w sprawie wniosków o członkostwo w UE.](#)

Państwa członkowskie o licznej społeczności romskiej zdecydowanie wzywa się do zwiększenia ambicji w zakresie eliminacji wyzwań, z którymi mierzą się Romowie w czterech obszarach sektorowych, a jednocześnie do zapewnienia prawidłowego przekrojowego stosowania celów horyzontalnych polegających na zwalczaniu antycyganizmu, dyskryminacji, nawoływania do nienawiści i przestępstw z nienawiści, przeciwdziałaniu ubóstwu i zapewnieniu znaczącego udziału Romów w społeczeństwie. KSRR i plany działania powinny opierać się na solidnych poziomach odniesienia, w tym na badaniu FRA dotyczącym Romów w latach 2020–2021 w zakresie państw objętych badaniem, oraz na wystarczająco ambitnych założeniach ściśle związanych z założeniami na poziomie unijnych ram strategicznych dotyczących Romów. Ważne jest, aby takie państwa członkowskie przyjęły podejście zakładające łączenie środków ukierunkowanych ze środkami ogólnymi w zakresie równouprawnienia i włączenia społecznego Romów.

Komisja wzywa państwa członkowskie, które opracowały zestaw środków z zakresu polityki dotyczących włączenia, do zapewnienia, aby ogólnymi strategiami i programami na rzecz włączenia społecznego skutecznie objęto społeczność romską, oraz w stosownych przypadkach do opracowania środków ukierunkowanych na propagowanie dostępu Romów do powszechnych nieobjętych segregacją usług i infrastruktury.

Komisja wzywa wszystkie państwa członkowskie, które obecnie opracowują lub realizują inne krajowe strategie służące zmniejszeniu nierówności lub zwalczaniu dyskryminacji, np. plany działania przeciwko rasizmowi lub plany działania w ramach Europejskiej gwarancji dla dzieci, do odpowiedniego uwzględnienia w nich problematyki romskiej, a także do zapewnienia pełnej komplementarności i spójności ze środkami, do których wprowadzenia państwa zobowiązały się w KSRR.

Wszystkie państwa członkowskie zatwierdziły główne cele na szczeblu UE w obszarze zatrudnienia, umiejętności i ubóstwa zaproponowane w Planie działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych z 2021 r.³⁸ Państwa członkowskie opracowały w tych obszarach cele krajowe, które należy w pełni wykorzystać tak, aby nikt nie został pozostawiony w tyle.

Krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów

Dla pomyślnego wdrożenia KSRR istotne znaczenie mają rola i skuteczność działania krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów. Chociaż większość państw członkowskich przyznała krajowym punktom kontaktowym ds. integracji Romów odpowiednie uprawnienia i zadanie koordynacji z ministerstwami i pozostałymi odpowiedzialnymi organami, nie poprawiono warunków działania większości tych punktów przez zapewnienie im wystarczających dodatkowych zasobów finansowych i personelu, co ogranicza ich zdolność do należytego wypełniania zadań w zakresie koordynacji i monitorowania. Punkty kontaktowe powinny również w stosownych przypadkach uczestniczyć w programowaniu, wdrażaniu i monitorowaniu (m.in. w ramach komitetów monitorujących) programów EFRR i EFS+, a także RRP oraz wszelkich innych unijnych środków finansowych, które można wykorzystać na wsparcie równouprawnienia i włączenia społecznego Romów. Komisja przypomina, iż niezwykle istotne jest, aby państwa

---

³⁸ [Cele Europejskiego filaru praw socjalnych do 2030 r.](#)

członkowskie wzmocniły pozycję krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów tak, aby mogły one skutecznie wypełniać swoją główną rolę.

Antycyganizm

Ważnym celem i wiodącą zasadą unijnych ram strategicznych dotyczących Romów i zalecenia Rady jest zwalczanie antycyganizmu i zapobieganie mu. W wielu KSRR uznano znaczenie rozwiązania problemu antycyganizmu w jego rozmaitych formach, takich jak rasizm wobec Romów, dyskryminacja, uprzedzenia, stereotypy i stygmatyzacja, a także nawoływanie do nienawiści i przestępstwa z nienawiści.

Wiele państw członkowskich wskazuje na antycyganizm w opisie sytuacji i wyzwań na szczeblu krajowym. Większość państw członkowskich o znacznym odsetku społeczności romskiej wyznaczyła cele i środki służące zwalczeniu tego zjawiska, chociaż mają one różny zakres i poziom ambicji, które nie dorównują skali problemu. Komisja wzywa państwa członkowskie do zwiększenia działań w tym obszarze oraz zaleca określenie planów dotyczących rozwiązania tego problemu państwom, które jeszcze tego nie uczyniły.

Segregacja w edukacji i mieszkalnictwie

Komisja wzywa państwa członkowskie – a zwłaszcza państwa o licznej społeczności romskiej – do intensyfikacji działań służących zapobieganiu i eliminowaniu segregacji w szkołach i segregacji przestrzennej dzieci romskich oraz rozwiązaniu problemu stawiania błędnych diagnoz prowadzących do nieuzasadnionego umieszczania uczniów romskich w szkołach specjalnych. Komisja zachęca również państwa członkowskie do aktywnego identyfikowania i usuwania przeszkód, przez które dzieci romskie nie mogą uczęszczać do przedszkoli ani uzyskać dobrej jakości kształcenia na wszystkich etapach w warunkach wolnych od segregacji. Komisja zdecydowanie zachęca państwa członkowskie do pełnego korzystania z finansowania unijnego (EFS+, EFRR, InvestEU i RRP) w celu poprawy warunków życia i szans na rozwój zmarginalizowanych społeczności romskich i Romów z gospodarstw domowych o niskich dochodach zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Państwa członkowskie powinny zapewnić powszechne mieszkalnictwo socjalne na obszarach bez segregacji, czemu powinny towarzyszyć środki na rzecz dostępu do powszechnej edukacji, zatrudnienia oraz opieki zdrowotnej i społecznej oraz środki służące opracowaniu lub aktualizacji lokalnych działań oraz realizacji planów przeciwdziałania segregacji.

Cele i wskaźniki

Dla monitorowania postępów w osiągnięciu celów unijnych ram strategicznych dotyczących Romów niezbędne jest zdefiniowanie odpowiednio określonych ilościowo celów i założeń krajowych. Poziom odniesienia stanowi badanie FRA dotyczące Romów w latach 2020–2021 w zakresie państw objętych badaniem. Ważne jest, aby takie państwa członkowskie przyjęły podejście zakładające łączenie środków ukierunkowanych ze środkami ogólnymi w zakresie równouprawnienia i włączenia społecznego Romów.

Komisja zachęca ponadto wszystkie państwa członkowskie do przeglądu i w razie potrzeby zmiany KSRR z myślą o opracowaniu szczegółowych celów ilościowych, które przyczynią się do wspólnego osiągnięcia na szczeblu UE założeń określonych w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów do roku 2030 r.

Uwzględnianie kwestii romskich w ogólnych strategiach i programach

Wiele KSRR zawiera opis środków związanych z ogólnymi strategiami i programami w zakresie włączenia społecznego. Często brakuje jednak informacji na temat tego, w jaki sposób i w jakim stopniu ze środków tych mogą skorzystać Romowie. Działania służące uwzględnianiu kwestii integracji Romów w ogólnych strategiach i programach są niezbędne, ale jednocześnie państwa członkowskie powinny zapewnić gwarancje zapobiegające pomijaniu lub powierzchownemu traktowaniu problemów Romów. W procesie tym powinny uczestniczyć krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów, których zadaniem powinno być zapewnienie koordynacji międzysektorowej.

Uczestnictwo

Państwa członkowskie powinny zapewnić i wykazać faktyczne i istotne uczestnictwo Romów na wszystkich etapach realizacji KSRR i programów finansowanych ze środków unijnych na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym, a także w monitorowaniu i sprawozdawczości w zakresie KSRR. Współpracę w tym zakresie można osiągnąć przez zwiększenie zaangażowania krajowych platform na rzecz integracji Romów lub wykorzystania równoważnych procesów konsultacyjnych i partycypacyjnych.

8. WSPARCIE ZAPEWNIANE PRZEZ KOMISJĘ EUROPEJSKĄ

1) Egzekwowanie przepisów UE

Komisja będzie w dalszym ciągu monitorować egzekwowanie i stosowanie dyrektywy w sprawie równości rasowej³⁹, dyrektywy o prawach ofiar⁴⁰ oraz decyzji ramowej Rady w sprawie zwalczania rasizmu i ksenofobii oraz w razie potrzeby będzie prowadzić postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego, aby stymulować zmiany w krajowych przepisach i polityce. Komisja umocni ramy instytucjonalne w zakresie zwalczania dyskryminacji – w tym celu przedstawi wniosek ustawodawczy w sprawie norm dotyczących organów ds. równości.

2) Uwzględnianie kwestii równouprawnienia Romów w ogólnych unijnych inicjatywach politycznych i uruchamianie środków unijnych na rzecz Romów

Komisja zapewni uwzględnienie zwalczania dyskryminacji na tle rasowym lub etnicznym w ogólnych strategiach, prawodawstwie i programach finansowania UE, w ramach których propaguje się spójność, włączenie społeczne i udział. Komisja będzie monitorować realizację strategii istotnych z punktu widzenia równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów, również w kontekście europejskiego semestru.

Państwa członkowskie otrzymają wsparcie w dalszym opracowywaniu i wdrażaniu ich krajowych strategicznych ram dotyczących Romów za pomocą wsparcia finansowego i środków koordynacji. Dalsze wsparcie będzie również zapewniane w formie pomocy udzielanej w ramach Instrumentu Wsparcia Technicznego⁴¹. Oferowane wsparcie, w szczególności wsparcie ze strony FRA, będzie obejmowało budowanie zdolności do opracowania solidnych systemów monitorowania i oceny oraz do gromadzenia danych na

³⁹ [Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne.](#)

⁴⁰ [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW.](#)

⁴¹ [Instrument Wsparcia Technicznego.](#)

temat równości na potrzeby kształtowania polityki i realizacji krajowych ram dotyczących Romów. Krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów otrzymają pomoc w pogłębianiu wiedzy i zwiększaniu zdolności na potrzeby monitorowania i sprawozdawczości w zakresie wdrażania krajowych ram dotyczących Romów oraz na potrzeby opracowania dostosowanych do potrzeb wskaźników.

Komisja jak najlepiej wykorzysta spotkania z udziałem krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów w celu zapewnienia działań następnych w związku z ustaleniami zawartymi w niniejszym komunikacie.

Komisja wesprze realizację różnego rodzaju programów i projektów, takich jak unijny program pilotażowy HERO⁴², w ramach którego zapewnia się możliwość realizacji projektów pilotażowych zwiększających dostęp do mieszkalnictwa i zatrudnienia dla rodzin romskich w trudnej sytuacji, oraz unijne działania przygotowawcze na lata 2021–2025 w ramach projektu Roma Civil Monitor zakładającego budowanie potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego wśród Romów w celu monitorowania wdrażania KSRR. Inne projekty, takie jak wspólne programy UE i Rady Europy INSCHOOL i ROMACT⁴³, dotyczą dostępu do edukacji lub budowania zdolności w zakresie kształcenia polityki.

Krajowe punkty kontaktowe ds. integracji Romów i krajowe platformy na rzecz integracji Romów otrzymają wsparcie w drodze specjalnych zaproszeń Komisji w ramach programu „Obywatele, równość, prawa i wartości” (program CERV)⁴⁴. Program CERV obejmuje również wsparcie na rzecz projektów dotyczących zwalczania rasizmu, antycyganizmu i dyskryminacji oraz projektów pamięci o Holokauście w drodze zaproszeń do zgłaszania wniosków w ramach Pamięci o przeszłości Europy⁴⁵.

Komisja będzie ułatwiać współpracę między państwami członkowskimi ukierunkowaną na propagowanie równego dostępu do edukacji wysokiej jakości dla wszystkich w ramach europejskiego obszaru edukacji i Planu działania w dziedzinie edukacji cyfrowej⁴⁶, a także EFS+. Komisja nadal będzie ułatwiać wzajemne uczenie się w obszarze zwalczania dyskryminacji pod względem edukacji i w ramach edukacji za pośrednictwem grupy roboczej ds. ram strategicznych europejskiego obszaru edukacji – równość i wartości.

Komisja nadal będzie włączać kwestie związane z Romami do wszystkich odpowiednich działań w ramach strategii na rzecz realizacji programów Unia równości⁴⁷, Erasmus+⁴⁸ i Europejski Korpus Solidarności⁴⁹. Komisja zmobilizuje zasoby w ramach Programu UE dla zdrowia⁵⁰, aby ułatwić zapobieganie chorobom i prowadzenie szczepień oraz wesprzeć opracowywanie mechanizmów umożliwiających lepsze reagowanie na kryzysy związane ze

---

⁴² [Projekt pilotażowy HERO](#)

⁴³ Wspólne programy UE i Rady Europy: dostęp do edukacji [INSCHOOL](#) i budowanie zdolności w zakresie kształtowania polityki [ROMACT](#); projekt realizowany przez REDI Economic Development S.A. obejmuje wsparcie przedsiębiorczości Romów w czterech państwach z wykorzystaniem środków z Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego (EFI).

⁴⁴ [Program „Obywatele, równość, prawa i wartości”](#).

⁴⁵ Zaproszenie do składania wniosków w ramach [Pamięci o przeszłości Europy](#)

⁴⁶ [Europejski obszar edukacji](#), główne kwestie: [poprawa jakości i równiejszy dostęp do kształcenia i szkolenia](#) oraz [Plan działania w dziedzinie edukacji cyfrowej](#).

⁴⁷ [Unia równości: działania i osiągnięcia w pierwszym roku funkcjonowania](#).

⁴⁸ [Erasmus+](#) – unijny program na rzecz kształcenia i szkolenia, młodzieży i sportu.

⁴⁹ [Europejski Korpus Solidarności](#).

⁵⁰ [Program UE dla zdrowia](#).

zdrowiem, w tym wśród społeczności romskiej. Projekty finansowane z funduszy na rzecz klimatu i infrastruktury⁵¹ będą realizowane w celu propagowania integracji osób z niepełnosprawnościami i osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym Romów, oraz przystępnego cenowo mieszkalnictwa socjalnego.

W ramach wdrażania środków unijnych, w tym przy realizacji programów Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), Komisja będzie współpracować z państwami członkowskimi w celu zapewnienia, aby potrzeby Romów uwzględniono w całym podejściu zakładającym łączenie środków ukierunkowanych ze środkami ogólnymi, oraz będzie propagować wymianę najlepszych praktyk i wytycznych dla państw członkowskich w sprawie przeciwdziałania segregacji w edukacji lub mieszkalnictwie.

3) Działania i wsparcie UE na rzecz promowania udziału, włączenia społecznego i różnorodności Romów

Kierując się swoją utrwaloną praktyką, Komisja będzie współpracować z państwem członkowskim sprawującym prezydencję w Radzie Unii Europejskiej z myślą o zapewnieniu, aby problematyka równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów zajmowała ważne miejsce na liście priorytetów politycznych.

Komisja zintensyfikuje prace w zakresie rozwijania transnarodowych partnerstw, wzajemnego uczenia się oraz wymiany wiedzy specjalistycznej i obiecujących praktyk przez wspieranie: (i) sieci krajowych punktów kontaktowych ds. integracji Romów, (ii) organizacji platformy europejskiej na rzecz integracji Romów, (iii) realizacji projektu Roma Civil Monitoring, (iv) współpracy z europejską siecią krajowych organów ds. równości (Equinet) i sieci EURoma.

Komisja utrzyma również współpracę i partnerstwo z Parlamentem Europejskim i romskim społeczeństwem obywatelskim w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Romów.

Ustalenia z tej oceny zostaną również omówione z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego na forum utworzonej przez Komisję konsultacyjnej grupy organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz w ramach projektu Roma Civil Monitoring na lata 2021–2025 w celu ustalenia kierunku działania pozwalającego najskuteczniej uwzględnić i wyeliminować niedoskonałości, oraz w celu powielania i rozwoju obiecujących praktyk.

Komisja będzie promować różnorodność i inkluzywność w ramach programu „Kreatywna Europa”⁵², a także włączanie Romów w miejscu pracy w ramach unijnej platformy Kart różnorodności⁵³. Nowa strategia zasobów ludzkich dla Komisji⁵⁴ przyczyni się do zwiększenia różnorodności personelu Komisji oraz będzie służyć zwiększeniu liczby praktykantów i pracowników należących do grup niedostatecznie reprezentowanych i mniejszości etnicznych. Za pośrednictwem Centrum Kompetencji ds. Demokracji Uczestniczącej i Deliberatywnej⁵⁵ Komisja przekazuje również informacje na temat opracowywania sprzyjających włączeniu społecznemu działań na rzecz zaangażowania obywatelskiego, które

---

⁵¹ [Fundusz InvestEU na rzecz klimatu i infrastruktury](#).

⁵² [Program „Kreatywna Europa”](#).

⁵³ [Unijna platforma Kart różnorodności](#) jest platformą umożliwiającą wymianę i udostępnianie doświadczeń i dobrych praktyk w ramach istniejących europejskich Kart różnorodności (obecnie jest ich 26).

⁵⁴ [Strategia zasobów ludzkich](#) dla Komisji.

⁵⁵ [Centrum Kompetencji ds. Demokracji Uczestniczącej i Deliberatywnej](#).

mogą przyczynić się do szerszego zaangażowanie Romów w działania polityczne i lokalne w Europie.

4) Działania i wsparcie UE na rzecz promowania równouprawnienia i walki z antycyganizmem

W związku z podjętym zobowiązaniem do promowania pozytywnych narracji oraz romskich wzorów do naśladowania, a także w celu zwalczania antycyganizmu, stereotypów oraz antyromskiej retoryki i nawoływania do nienawiści, Komisja będzie kontynuować prace w ramach Grupy Wysokiego Szczebla ds. Zwalczania Mowy Nienawiści i Przestępstw z Nienawiści oraz współpracę i wspólne działania z Radą Europy w ramach przyszłego projektu EQUIROM⁵⁶.

9. WNIOSKI

Krajowe strategiczne ramy dotyczące Romów w różnym stopniu odzwierciedlają główne cele, założenia i środki uwzględnione w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów i w zaleceniu Rady. Osiągnięcie pożądanych zmian do 2030 r. w ramach realizacji KSRR wymaga rozwinięcia i utrzymania silnych partnerstw między wszystkimi odnośnymi stronami na potrzeby skutecznego reagowania na wyzwania specyficzne dla poszczególnych państw, szczegółowego monitorowania postępów oraz w razie potrzeby dostosowywania i aktualizacji KSRR. Komisja będzie kontynuować prace na szczeblu UE służące zapewnieniu pełnego wsparcia takich działań.

Komisja zachęca państwa członkowskie, aby jak najlepiej wykorzystały jej ocenę, ustalenia i wytyczne dotyczące poprawy oraz aby przedstawiły sprawozdanie z postępów do czerwca 2023 r., zgodnie z zaleceniem Rady. Kolejny komunikat Komisji będzie zawierał ocenę pierwszych sprawozdań państw członkowskich z wdrożenia krajowych strategicznych ram dotyczących Romów oraz postępów poczynionych w kierunku osiągnięcia celów na 2030 r.

FRA zobowiązała się do przeprowadzenia nowego badania dotyczącego Romów w 2024 r. Dzięki ustaleniom z tego badania oraz składanym co dwa lata sprawozdaniom państw członkowskich państwa członkowskie i Komisja będą w stanie lepiej określać postępy poczynione w kierunku osiągnięcia celów unijnych ram strategicznych dotyczących Romów na 2030 r. Komisja będzie ściśle współpracować z FRA przy pomiarze poczynionych postępów.

Skuteczniejsze rozwiązywanie poszczególnych problemów, z którymi mierzą się Romowie, stanowi ważną próbę dla Unii równości i ogólniej dla UE, a Komisja dąży do zapewnienia, aby utrzymano wkład w te działania na szczeblu UE.

---

⁵⁶ Równouprawnienie i wolność od dyskryminacji dla Romów (EQUIROM) to projekt, który będzie realizować Rada Europy ze środków finansowych zapewnionych w ramach zaproszenia do składania wniosków CERV-2021-COEU-1.